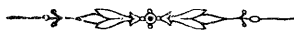

lichaampjes, dan was dat evenzoo het geval met het bloed uit de vena cava inferior.

Het opmerkelijkste van de door HESSELINK verkregen resultaten is nu wel dit, dat niet alleen in het stadium, waarin het aantal leucocyten verminderd was, maar ook in het tijdperk, waarin het tot boven de norma steeg, het aantal mitosen in de cellen van het bloed, van de milt en van het pancreas Aselli abnormaal klein gevonden werd, en eerst grooter werd, grooter zelfs dan in den normalen toestand, in de periode van herstel, waarin het aantal witte bloedlichaampjes weer tot den normalen stand terugkeerde. De bij het onderzoek gebruikte methoden, die nauwkeurig beschreven worden, waren van dien aard, dat aan de juistheid van deze uitkomst niet wel te twifelen valt. Zoo komt de Schrijver tot de slotsom, dat door het inspuiten van de gekookte bouillon-cultuur van den vibrio Metschnikovii leucocyten van het bloed in grooten getale ten ondergang gebracht worden, dat nu de leucocytose ontstaat niet door proliferatie, maar door het toevloeien van cellen uit de reservoirs van leucocyten, de lymphoïde organen, en dat eindelijk eerst als het ingespoten vergif uitgewerkt heeft, door vorming van nieuwe leucocyten op groote schaal, zowel in het stroomende bloed als in milt en lymph-klieren, de normale toestand hersteld wordt. Dat er geen reden is, om, zooals sommige onderzoekers willen, aan te nemen, dat bij het ontstaan der leucocytose een vermeerdering der cellen langs den weg der zgn. directe kerndeeling plaats grijpt, wordt op verschillende gronden betoogd.

Wie in de bijzonderheden van dit betoog, en in tal van andere zaken, die op dit onderwerp betrekking hebben, belang stelt, zal zich de lezing van de dissertatie van den Heer HESSELINK niet beklagen.

C. A. PEKELHARING.

INGEZONDEN.

Geachte Redacteur!

Aan „Heeren Geneeskundigen te Amsterdam” werd deze week door de Heeren Doctoren G. HONDIUS BOLDINGH en J. K. VAN DER HEIDE een circulaire toegezonden, waarin mijn naam in een zekere tegenstelling tot den gemeentelijken gezondheidsdienst wordt genoemd. Dit geeft mij aanleiding, om U een plaats in het *Tijdschrift* voor een korte opmerking te vragen.

In de circulaire wordt beweerd; „dat bij de onder nieuwe contrôle staande „melkinrichtingen de zgn. gepasteuriseerde of ziektekiemvrije melk steeds „bereid is door verhitting volgens de voorschriften, die door Prof. J. FORSTER „gepubliceerd zijn in de verslagen van de Koninklijke Akademie van Wetenschappen.”

Ik moet aannemen, dat met „steeds” bedoeld wordt ongeveer een jaar. Immers de publicatie van de proeven, die door Dr. DE MAN in mijn laboratorium zijn gedaan, had plaats in de verslagen der zittingen der Afdeling Natuurkunde der Koninklijke Akademie, vergadering op 24 Juni 1893. In die publicatie worden opgegeven de minimum-tijden, gedurende welke men vloeistoffen, zooals melk enz., tot bepaalde temperaturen beneden 100° C. moet verwarmen, indien men tuberkel-bacillen wil dooden, die gelijkmatig er in verdeeld zijn, hetgeen niet volkomen hetzelfde behoeft te zijn, als ze te dooden in de melk van den handel, die aan verschillende infectie kan blootgesteld zijn. Uit de verkregen uitkomsten werd afgeleid, dat het zgn. pasteuriseeren der melk volgens de toen nog meestal gebruikelijke methode, waarbij de melk slechts gedurende enkele oogenblikken tot temperaturen van 60 à 70° C. wordt verwarmd, niet voldoende is om leven en virulentie van tuberkel-bacillen te vernietigen.

In de verslagen van de Koninklijke Akademie van Wetenschappen werden dus door mij geen voorschriften gegeven over het bereiden van gepasteuriseerde of ziektekiemvrije melk. Afgescheiden daarvan, dat hiertoe een vergadering der Akademie niet de plaats was, kon van het openbaar maken van algemeen aan te wenden voorschriften om een andere reden geen sprake zijn. Tijdens het uitbrengen toch van bovengenoemd verslag aan de Akademie waren enkele soortgelijke proeven met diphtherie-bacillen weliswaar begonnen, maar nog niet zoover gevorderd, dat daaromtrent een wetenschappelijke mededeeling kon worden gedaan. Het is echter mijn gewoonte, om mededeelingen, voor de praktijk bestemd, slechts in verband met de experimenten te publiceeren.

Wel echter heb ik duidelijk er op gewezen, dat ook bij de aanwending van apparaten voor het pasteuriseeren van melk, waarmede deze gedurende willekeurig langen tijd op de gewilde temperatuur kan worden gehouden, een deskundige behandeling wordt vereischt. Bij de toepassing van ervaringen op biologisch gebied, in het laboratorium opgedaan — ik behoef de collega's nauwelijks hieraan te herinneren — zijn de eischen dikwijls geheel andere, dan die bij physische of scheikundige onderzoekingen en berekeningen in acht moeten worden genomen. Zoo verhit men bijv. bij de z.g. bepaling van de organische stoffen in water door middel van chamaeleon-oplossing 10 minuten lang tot kookhitte en acht daarmede onder gewone omstandigheden de oxydatie ver genoeg gevorderd. Maar als men de ontlastingen van een cholera-lijder met creoline wil desinfecteeren, waarvan 1 pro mille volgens de laboratorium-proeven de cholera-bacillen doodt, mengt men de te behandelen vloeistof met gelijke hoeveelheden van een mengsel, dat 3 pCt. creoline bevat. Of wanneer men in het laboratorium heeft vastgesteld, dat de kiemen van miltvuur-bacillen door stroomenden stoom binnen 5 minuten worden gedood, laat men bij de ontsmetting in een desinfectie-oven den stroomenden stoom, nadat deze de goederen in den oven genoegzaam heeft verwarmd, nog ten minste 20 minuten inwerken.

Een deskundige zal dus uit mijn mededeelingen geenszins de gevolgtrekkingen maken, dat de door onze proeven gevonden grens-getallen in de praktijk zonder meer toegepast kunnen worden. De geneeskundigen echter,

aan wie ik hiermede eenige inlichtingen meende te moeten geven, zullen zonder twijfel het verband duidelijk vinden tussehen de uitkomsten van onze onderzoekingen en de eischen, die door den Gemeentelijken Gezondheidsdienst werden gesteld, en waaraan in de praktijk uit een hygiënisch oogpunt zal moeten worden voldaan — een verband, dat uit den aard der zaak door de scheikundigen niet dadelijk behoefde te worden ingezien.

Na collegiale groeten,
Amsterdam, 7 Augustus 1894.

J. FORSTER.

BERICHTEN.

BUITENLAND.

LONDEN. — **Diphtheritis op de lagere scholen.** Uit een onlangs door Mr. STIRLEY MURPHY gepubliceerd rapport blijkt, dat de sterfte aan diphtheritis in de laatste jaren op onrustbarende wijze is toegenomen onder kinderen van 3—10 jaar. De oorzaak hiervan moet gezocht worden in de Wet van 1871 op het Lager Onderwijs. De invloed der school voor de verspreiding der diphtheritis-epidemieën is door verscheidene statistieken bewezen: de voordeelen van het (sedert 1871) verplicht lager onderwijs worden dikwijls behaald ten koste van groote gevaren voor de gezondheid.

— De preventieve cholera-inenting, door Dr. HAFFKINE in Indië op groote schaal toegepast, schijnen een voortreffelijk resultaat op te leveren. Dr. SIMPSON paste, ten einde de gevolgen beter te kunnen beoordeelen, genoemde inenting toe op een klein gebied in de nabijheid van Calcutta. Van de 200 inwoners van een gehucht werden er 116 ingeënt. Kort daarna volgde een invasie van cholera. Tien personen, die *niet* ingeënt waren, werden aangetast en 7 daarvan stierven, terwijl al de ingeënten vrij bleven. Door hem is aan de Regeering voorgesteld, de inenting nog 2 jaar voort te zetten, en blijven zij aan de verwachting beantwoorden, „a permanent „inoculation department” te Calcutta in het leven te roepen. Verder leerden de onderzoekingen van HAFFKINE en SIMPSON altijd de aanwezigheid der cholera-vibrio in de „watertanks” der aangetaste plaatsen kennen, terwijl zij in plaatsen, waar de ziekte niet heerschte, in het water *niet* werd gevonden.

PARIJS. — De gemeenteraad, door Dr. DUBOIS opmerkzaam gemaakt op den slechten toestand, waarin de operatiezaal van het ziekenhuis *La Pitié* zich bevindt en op de wenschelijkheid hierin in het belang der wetenschap en der zieken te voorzien, heeft besloten, een der ziekenzalen van 22 bedden in een amphitheater te veranderen en eenige barakken in te richten voor de zieken. De kosten worden berekend op 25629 francs voor het amphitheater, 30489 francs voor de barakken.

KOPENHAGEN. — Prof. HANNOVER, bekend door zijn anatomische studiën, is in den leeftijd van bijna 80 jaar overleden.

ZWEDEN. — Van een te Fejan in quarantaine gehouden stoomboot werden 22 passagiers onder verdenking van cholera naar het gasthuis ver-